

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.6.101](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.6.101)

УДК 658:005.342

О. С. Білик,
аспірант кафедри економіки, підприємництва та фінансів,
Бердянський державний педагогічний університет
ORCID ID: 0000-0001-9411-5682

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

О. Bilyk
Postgraduate student of the Department of Economics, Entrepreneurship and Finance,
Berdyansk State Pedagogical University

MANAGEMENT OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Розкрито сутність співвідношення понять екологічного менеджменту і екологічного управління, винахід та відкриття. Проаналізовано обґрунтування інноваційних процесів у різних сферах. Детально розглянуто функції інновацій. Розглянуто та проаналізовано класифікацію екологічного менеджменту за різними ознаками. Описано механізм здійснення екологічного менеджменту економічних суб'єктів. Проаналізовано нові методи і форми організації нововведень. Сутність організаційного процесу в розвитку і підвищенні ефективності виробництва. Проаналізовано основні тенденції організаційного процесу. Економічний ефект слугує єдиним узагальнюючим показником економічної ефективності будь-якої групи технічних нововведень. Розглянуто взаємозв'язок елементів екоменеджменту економічного суб'єкта і екологічного управління з боку регіональних та державних органів влади. Детально розглянуто групи нових організаційних рішень з огляду на особливості оцінки ефективності.

The essence of the relationship between the concepts of environmental management and environmental management, invention and discovery is revealed.

The substantiation of innovation processes in different spheres is analyzed. The means of managed development are innovations, ie purposeful changes, new elements, consciously introduced into the production culture and structure of the organization. There are a huge number of changes that occur in the organization spontaneously. However, we deal with innovation processes, with the introduction of innovations only where targeted changes are made that correspond to the chosen direction of development, recorded results, which should lead to change, and provide all the conditions under which the transformation process is most effective. Management innovations often fall out of the point of view of managers, who usually reduce the development of the enterprise to technical or technological innovations. In this approach, the enterprise is not considered as a system of activities, only its "main" process is extracted from it. The potential of the organization is perceived clearly as technical and technological. When implementing an innovation offered for sale, there is an exchange of "money-innovation". Classification of ecological management behind different characteristics is considered. The mechanism of realization of ecological management of

economic subjects is described. New methods and forms of organization of innovations are analyzed. The essence of the organizational process in the development and efficiency of production. The scheme of ecological management and its characteristics of elements of system is displayed. The main trends of the organizational process are analyzed. The economic effect is the only generalizing indicator of economic efficiency of any group of technical innovations. Interrelation of elements of ecological management of the economic subject and ecological management from regional and state authorities is considered. Groups of new organizational decisions are considered in detail taking into account features of an estimation of efficiency.

Ключові слова: інновація; державне управління; державноуправлінська діяльність; інноваційна діяльність; науково-технічний прогрес.

Keywords: innovation; public administration; public administrative activity; innovative activity; scientific and technological progress.

В українській господарській практиці так склалося, що з усіх нововведень, здійснюваних на підприємствах, та їхня частина, що відноситься до сфери менеджменту, у кращому випадку виступає як екзотика, частіше ж усього вона традиційно залишається в тіні не тільки для самих підприємств, але і при проведенні досліджень із проблем інновацій. У той же час значимість якісного й ефективного управління, ступінь його впливу на результати діяльності будь-якої організації вже ніким не піддаються сумніву.

Постановка проблеми.

У рамках дослідження ми виходимо з того, що процес розвитку в будь-якій організації повинний бути керованим. Засобом керованого розвитку є нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, нові елементи, свідомо впроваджені у виробничу культуру і структуру організації. Існує величезна безліч змін, що виникають в організації стихійно. Однак з інноваційними процесами, із впровадженням нововведень ми маємо справу тільки там, де проводяться цілеспрямовані зміни, що відповідають обраному напрямку розвитку, зафіксованим результатам, до яких повинні привести зміни, і забезпечуються всі умови, при яких процес перетворень протікає найбільше ефективно.

Управлінські нововведення часто випадають з точки зору керівників, що зводять звичайно розвиток підприємства до технічних чи технологічних новацій. При такому підході підприємство не розглядається як система діяльності, з її вихоплюється лише її «основний» процес. Потенціал організації сприймається однозначно як технічний і технологічний. Організаційний і кадровий потенціали серйозно не використовуються. Таким чином, можливості для розвитку істотно знижуються.

Якщо підприємство - це сукупність, система сфер діяльності, то управління здійснюється стосовно елементів цієї системи - виробництву, кадрам, фінансам, реалізації продукції і т.д., а також до всієї системи в цілому. Різноманітні задачі, що зважаються в процесі управління, можна об'єднати, звівши до виконання ряду базових управлінських функцій: плануванню, організації, контролю, керівництву, а також метафункції - аналізу. Оскільки відновлення, розвиток будь-якої діяльності відбувається за рахунок удосконалювання методів її реалізації, можна стверджувати, що крапками можливих нововведень у сфері менеджменту є методи реалізації перерахованих вище функцій при управлінні всіма сферами діяльності підприємства, а також способи розподілу цих функцій на підприємстві, тобто організаційні структури. Прояв необхідності в управлінських новаціях, а також їхнє фактичне здійснення, відбуваються саме на рівні методів, що використовуються керівниками підприємств при рішенні визначених задач у процесі управління тими чи іншими сферами діяльності.

Аналізуючи інноваційні процеси в сфері менеджменту, важливо відзначити, що в основі управлінських нововведень лежать об'єктивні процеси зміни умов господарської діяльності підприємств і відповідної зміни змісту управлінської діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Основна мета статті полягає у обґрунтуванні використання управлінських інновацій вітчизняними господарюючими суб'єктами.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення ряду взаємопов'язаних завдань:

- визначити сутність поняття управлінської інновації;
- дослідити роль інновацій в вирішенні управлінських задач на підприємстві;
- проаналізувати готовність та бажання впроваджувати управлінські інновації вітчизняними підприємницькими структурами.

В якості об'єкта дослідження виступають відносини, що виникають в процесі реалізації на підприємстві управлінських інновацій.

Предметом дослідження виступають інновації в сфері управління.

Використовувались наступні методи наукового дослідження:

- історичний метод, який був застосований при вивченні наукових поглядів на проблему інновацій;
- монографічний метод, за допомогою якого досліджувався вітчизняний і зарубіжний досвід інноваційної діяльності;
- соціологічний метод, використовуючи який ми дали кількісну та якісну оцінку готовності вітчизняних економічних суб'єктів до впровадження управлінських інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під інновацією (англ. *innovation* - нововведення, нововведення, новаторство) ми розуміємо «інвестицію в новацію».

Новація (лат. *novation* - зміна, відновлення) являє собою якість нововведення, якого не було раніш. Відповідно до цивільного права новація означає угоду сторін про заміну одного укладеного ними зобов'язання іншим, тобто цей результат є новація.

Інновація являє собою матеріалізований результат, отриманий від вкладення капіталу в нову техніку чи технологію, у нові форми організації виробництва, праці, обслуговування і управління, включаючи нові форми контролю, обліку, методи планування, прийоми аналізу і т.п.

Інновацію можна назвати також інноваційним продуктом. З поняттям «інновація» тісно пов'язані поняття «винахід» і «відкриття». Під винаходом розуміють нові прилади, механізми, інструменти, інші пристосування, створені людиною.

Відкриття є процес одержання раніше невідомих даних чи спостереження раніше невідомого явища природи. Відкриття відрізняється від інновації по наступним ознакам:

1. Відкриття, а також винахід, робляться, як правило, на фундаментальному рівні, а інновація виробляється на рівні технологічного (прикладного) порядку.
2. Відкриття може бути зроблено винахідником-одинаком, а інновація розробляється колективами (лабораторіями, відділами, інститутами) і втілюється у формі інноваційного проекту.
3. Відкриття не переслідує метою одержати вигоду. Інновація ж завжди ставить своєю метою одержати більший приплив грошей, велику суму прибутку, підвищити продуктивність праці і знизити собівартість виробництва за рахунок застосування якогось нововведення в техніку і технології, а також одержати будь-яку іншу відчутну вигоду.
4. Відкриття може відбутися випадково, а інновація завжди є результатом пошуку. Її випадково не роблять. Вона вимагає визначеної чіткої мети випуску і техніко-економічного обґрунтування [3, с.78].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Термін «інновація» як нова економічна категорія ввів у науковий оборот австрійський (пізніше американський) учений Йозеф Алоїз Шумпетер (J.A. Schumpeter, 1883-1950) у першому десятилітті ХХ ст. У своїй роботі «Теорія економічного розвитку» (1911) Й. Шумпетер уперше розглянув питання нових комбінацій змін у розвитку (тобто питання інновації) і дав повний опис інноваційного процесу [5, с. 32].

На П'ятій сесії ООН було розглянуто тему «Інновації у сфері управління і державно-адміністративної діяльності» як засіб досягнення узгодженої на міжнародному рівні мети розвитку, зокрема йдеться про цілі в галузі розвитку, сформульованих у Декларації тисячоліття. Відповідно до думки експертів ООН, інновацію у сфері державного управління можна визначити як розробку державними органами нових напрямів діяльності і нових стандартних робочих процедур для вирішення проблем, що виникають у процесі реалізації державної політики [1]. Специфіка інновацій у галузі державного управління потребує розгляду сучасних теорій інновацій. Більшість з них базується на роботах Н. Кондратьєва та Й. Шумпетера. Перший обґрунтував залежність інноваційних процесів у різних сферах, зокрема й управлінській, від динаміки соціального розвитку (перш за все, формування якісно нових засад соціальної організації та виробництва. Розвиваючи ці ідеї, Й. Шумпетер безпосередньо пов'язав стадії соціально-економічного розвитку з хвилями інновацій, особливо акцентуючи значення не лише технологічних інновацій, а й тих, які визначають соціокультурну специфіку життєдіяльності суспільства. Й. Шумпетер показав принципово важливу системну роль великих комплексних новацій у сучасному суспільстві для його стрімкого і стабільного розвитку, пов'язавши з комплексами новацій типи соціально-економічного устрою [3].

Й. Шумпетер виділяв п'ять змін у розвитку:

1. використання нової техніки, технологічних процесів, чи нового ринкового забезпечення виробництва;
2. упровадження продукції з новими властивостями;
3. використання нової сировини;
4. зміни в організації виробництва і його матеріально-технічному забезпеченні;
5. поява нових ринків збуту.

Сам термін «інновація» Й. Шумпетер став використовувати в 30-і рр. ХХ ст. При цьому під інновацією Й. Шумпетер мав на увазі зміну з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості [10, с. 167].

Згідно Й. Шумпетеру, інновація є головним джерелом прибутку: «прибуток, власне кажучи, є результатом виконання нових комбінацій», «без розвитку немає прибутку, без прибутку немає розвитку». Книги Й. Шумпетера дали поштовх до робіт інших вчених в області інновацій.

Всю сукупність процесів і явищ, що відбуваються на підприємствах різних галузей народного господарства, можна умовно поділити на дві групи — традиційні і інноваційні. Традиційні процеси і явища

характеризують звичайне функціонування народного господарства, його галузей і підприємств, а інноваційні — розвиток останніх на якісно новому рівні. Впродовж тривалого періоду, коли економіка функціонувала і розвивалась переважно за рахунок екстенсивних факторів (застосування постійно зростаючого обсягу суспільних ресурсів — персоналу, виробничих фондів), у виробництві домінували традиційні процеси і явища. Оскільки екстенсивні фактори практично себе вичерпали або їх дія стала економічно не вигідною, розвиток та інтенсифікація сучасного виробництва мають базуватися переважно на нових рішеннях у галузі технології, техніки, організаційних форм і економічних методів господарювання. Опрацювання, прийняття і реалізація таких рішень складають зміст так званих інноваційних процесів.

У сучасній економіці роль інновацій значно зросла. Це викликано тим, що в ринковій економіці інновації являють собою зброю конкуренції, тому що інновація веде до зниження собівартості, до зниження цін, до зростання прибутку, до створення нових потреб, до припливу грошей, до підвищення іміджу (рейтингу) виробника нових продуктів, до відкриття і захоплення нових ринків, у тому числі зовнішніх.

Сьогодні опис технологічних інновацій базується на міжнародних стандартах, рекомендації з яких були прийняті в м. Осло в 1992 р. (так називане «Керівництво Осло»). Ці стандарти охоплюють нові продукти і нові процеси, а також їх значні технологічні зміни [6]. Виходячи з цього прийняті два типи технологічних інновацій:

- продуктова інновація;
- процесна інновація.

Продуктова інновація охоплює впровадження нових чи удосконалених продуктів. Тому продуктові інновації підрозділяють на два види:

- базисна продуктова інновація;
- поліпшуюча продуктова інновація.

Процесна продуктова інновація являє собою освоєння нових форм і методів організації виробництва при випуску нової продукції. При цьому мається на увазі, що випуск нової продукції можна організувати при наявній технології, устаткуванні, енергетичних ресурсах і при використанні традиційних методів організації виробництва і управління.

Використовуючи поняття «міжнародні стандарти», треба мати на увазі, що реально міжнародних стандартів не існує, а є стандарти, що застосовуються якоюсь групою країн з урахуванням їх юрисдикції. Юрисдикція являє собою правову сферу, на яку поширюються повноваження даного державного органу. Наприклад, у Європі діють дві глобальні правові системи: острівна, чи англо-саксонська, і континентальна, чи франко-германська. У США своя правова система, у країнах Латинської Америки - інша і т.п. [2].

Українськими офіційними термінами по інновації є терміни, використовувані в Концепції інноваційної політики України. Такими термінами є:

1. «Інновація (нововведення)» - кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав реалізацію у виді нового чи удосконаленого продукту, реалізованого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності.

2. «Інноваційна діяльність» - процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи удосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також зв'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки. Розглядаючи дане визначення інноваційної діяльності варто вказати на відсутність у ньому поняття розробки інновації. Інноваційна діяльність означає весь без винятку інноваційний процес, починаючи появою ідеї і закінчуючи дифузиею продукту. Більш точне визначення інноваційної діяльності наступне.

Інноваційна діяльність - це процес, спрямований на розробку інновацій, реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи удосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також зв'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки.

3. «Державна інноваційна політика» - визначення органами державної влади України цілей інноваційної стратегії і механізмів підтримки пріоритетних інноваційних програм і проектів.

4. «Інноваційний потенціал (держави, галузі, організації)» - сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні й інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності.

5. «Інноваційна сфера» - область діяльності виробників і споживачів інноваційної продукції (робіт, послуг), що включає створення і поширення інновацій.

6. «Інноваційна інфраструктура» - організації, що сприяють здійсненню інноваційної діяльності (інноваційно-технологічні центри, технологічні інкубатори, технопарки, учбово-ділові центри й інші спеціалізовані організації).

7. «Інноваційна програма» - комплекс інноваційних проектів і заходів, погоджений по ресурсах, виконавцям і термінам їхнього здійснення та який забезпечує ефективне рішення задач по освоєнню і поширенню принципово нових видів продукції (технології) [4, с.38].

Розглянемо функції інновації.

Інновація - це економічна категорія. Як категорія (грець. *kategoria* - висловлення, судження) інновація відбиває найбільш загальні й істотні властивості, ознаки, зв'язки і відносини виробництва і реалізації нововведень.

Сутність категорії виявляється в її функціях. Функція (лат. *functio* - виконання, здійснення) економічної категорії виражає зовнішній прояв її властивостей у даній системі відносин. Функції інновації відбивають її призначення в економічній системі держави і її роль у господарському процесі.

Інновація є реалізований на ринку результат, отриманий від вкладення капіталу в новий продукт чи операцію (технологію, процес). При реалізації інновації, запропонованої до продажу, відбувається обмін «гроші-інновація». Кошти, отримані підприємцем (продуцентом, інвестором-продавцем) у результаті такого обміну, по-перше, покривають видатки по створенню і продажу інновацій, по-друге, приносять прибуток від реалізації інновацій, по-третє, виступають стимулом до створення нових інновацій, по-четверте, є джерелом фінансування нового інноваційного процесу.

Виходячи з цього можна сказати, що інновація виконує наступні три функції:

- відтворювальну;
- інвестиційну;
- стимулюючу.

Відтворювальна функція означає, що інновація являє собою важливе джерело фінансування розширеного відтворення [3, с.85].

Грошовий вигог, отриманий від продажу інновації на ринку, створює підприємницький прибуток, що виступає джерелом фінансових ресурсів і одночасно мірою ефективності інноваційного процесу.

Підприємницький прибуток може направлятися на розширення обсягів виробничо-торгової, інвестиційної, інноваційної і фінансової діяльності. Ці напрямки використання прибутку відбиваються в «Плані грошових потоків господарюючого суб'єкта».

Таким чином, одержання прибутку від інновації і використання його як джерела фінансових ресурсів складає зміст відтворювальної функції інновації.

Прибуток, отриманий за рахунок реалізації інновації, може використовуватися по різних напрямках, у тому числі і як капітал. Капітал являє собою гроші, призначені для отримання прибутку. Цей капітал може направлятися на фінансування як всіх інвестицій, так і конкретно нових видів інновацій. Таким чином, використання прибутку від інновації для інвестування складає зміст інвестиційної функції інновації.

Одержання підприємцем прибутку за рахунок реалізації інновації прямо відповідає цільовій функції будь-якого комерційного господарюючого суб'єкта. Цей збіг служить стимулом підприємця до нових інновацій; спонукає його постійно вивчати попит, удосконалити організацію маркетингової діяльності, застосовувати більш сучасні прийоми управління фінансами (реінжинірінг, бренд-стратегія, бенчмаркінг і ін.). Усе перераховане вище складає зміст стимулюючої функції інновації [3, 4].

Інновація являє собою матеріалізований результат, отриманий від вкладення капіталу в нову техніку чи технологію, у нові форми організації виробництва, праці, обслуговування і управління, включаючи нові форми контролю, обліку, методи планування, прийоми аналізу і т.п.

Підставою для управлінських нововведень є зміна задач, розв'язуваних підприємством, що, у свою чергу, викликано об'єктивними змінами, які відбуваються в зовнішнім середовищі його діяльності. Це вірно як для країн з розвинутою ринковою економікою, так і для вітчизняного бізнесу, що розвивається.

Нова парадигма менеджменту в розвинутих країнах заснована на системному і ситуаційному підході до управління. Фірма розглядається як «відкрита» система, її успіх пов'язується, насамперед, з тим, наскільки удало вона пристосовується до свого зовнішнього оточення: економічного, соціального, науково-технічного і т.д. Чи зуміє підприємство вчасно розпізнати погрози для своєї діяльності, чи не упустить воно можливості, що з'являються в зовнішньому середовищі, чи зможе отримати максимум вигоди з цих можливостей - от головні критерії ефективності всієї системи управління, стосовно яких внутрішня раціональність організації виробництва і управління є вторинними.

Ситуаційний підхід до управління говорить, що побудова внутрішньої системи управління є не що інше, як відповідь на різні по своїй природі впливи з боку зовнішнього середовища, а також врахування технології виробництва і якості людських ресурсів.

Специфіка української соціально-економічної дійсності полягає в тому, що для наших підприємств об'єктивно ця управлінська парадигма є зараз найбільш актуальною. Однак, варто визнати, що українські керівники ще не встигли толком освоїти попередній підхід і по-справжньому навчитися не тільки максимально використовувати потенціал організації, але й адекватно його оцінювати.

В узвичаєному розумінні інноваційні процеси, що мають місце в будь-якій складній виробничо-господарській системі, характеризуються сукупністю безперервно виникаючих у часі і просторі прогресивних, якісно нових змін. Результатом інноваційних процесів є новини, а їх впровадження у господарську практику визнається нововведенням. Інноваційні процеси започатковуються певними галузями науки, а завершуються у сфері виробництва, спричинюючи у ній прогресивні зміни.

Технічні новини і нововведення проявляються у формі нових продуктів (виробів), технологій їх виготовлення, засобів виробництва (машин, устаткування, енергії, конструкційних матеріалів).

Організаційні нововведення охоплюють нові методи і форми організації усіх видів діяльності підприємств та інших ланок суспільного виробництва (організаційні структури управління сферами науки і виробництва, форми організації різних типів виробництва і колективної праці).

- економічні — методи господарського управління наукою і виробництвом через реалізацію функцій прогнозування і планування, фінансування, ціноутворення, мотивації і оплати праці, оцінки результатів діяльності;

- соціальні — різні форми активізації людського чинника (професійна підготовка і підвищення кваліфікації персоналу, в першу чергу складу керівників усіх рівнів; стимулювання його (їх)творчої діяльності; поліпшення умов і постійного підтримання високого рівня безпеки праці; охорона здоров'я людини і навколишнього природного середовища; створення комфортних умов життя.);

- юридичні — нові і змінені закони та різноманітні нормативно-правові документи, що визначають і регулюють усі види діяльності підприємств і організацій.

За масштабністю і ступенем впливу на ефективність діяльності певних ланок суспільного виробництва усі новини та нововведення можна об'єднати у дві групи — локальні (поодинокі, окремі) та глобальні (великомасштабні).

Якщо локальні новини (нововведення) призводять переважно до еволюційних перетворень у сфері діяльності підприємств і через це не справляють особливо істотний вплив на ефективність їх функціонування і розвитку, то глобальні, що у своїй більшості є революційними (принципово новими), мають кардинально підвищувати організаційно-технічний рівень виробництва і завдяки цьому забезпечувати суттєві позитивні зрушення в економічних і соціальних процесах.

Між окремими видами інноваційних процесів (новин, нововведень) існує порівняно тісний взаємозв'язок.

Ефективні технічні, організаційні та економічні нововведення неодмінно призводять до помітних позитивних змін у соціальних процесах на підприємствах, а все зростаюча актуалізація нагальних завдань соціального характеру ініціює їх розв'язання за допомогою нових організаційно-технічних і економічних рішень. Зрештою усі нововведення на підприємствах, які зорієнтовані на динамічний розвиток і невинне підвищення ефективності виробництва, мають спиратися на власні юридичні підвалини, відповідні нормативно-законодавчі акти. Усі локальні і особливо глобальні нововведення різної спрямованості можуть забезпечувати максимально можливий прогресивний вплив на виробництво за умови, якщо вони використовуються підприємствами постійно, комплексно і гармонійно. Найбільший за наслідками безпосередній вплив на результативність (ефективність) діяльності підприємства справляють технічні і організаційні нововведення. Інші нововведення впливають на виробництво опосередковано (через ефективність нових технічних і організаційних рішень). Про ступінь впливу окремих організаційно-технічних та інших нововведень на відповідні економічні показники діяльності підприємств свідчать такі приклади.

Досвід експлуатації гнучких автоматизованих виробництв показує істотні переваги порівняно з технологічним устаткуванням традиційного виконання: питома вага оплати праці зменшується на 25-30 %, накладні витрати — більш як на 80 %, виробнича площа — на 60 %, а тривалість виробничого циклу скорочується у 5-6 разів. Серед глобальних технічних нововведень за ступенем впливу на економіку підприємства відрізняються роторні та роторно-конвеєрні лінії, які у порівнянні з традиційними знаряддями праці залежно від складності виготовлюваних деталей забезпечують: підвищення продуктивності праці у 4-10 разів; зменшення обсягу необхідної виробничої площі- 2-2,5 рази; скорочення тривалості циклу виготовлення — 15-20, а обсягу транспортування виробів — 25-30 разів [4].

Помітно посилюється вплив нових технічних (технологічних) систем не лише на економічні явища, але й на соціальні процеси. Це вимагає підвищеної уваги конструкторів нової техніки до показників її надійності, ергономічності і екологічності. Особливо нагальним є завдання екологізації виробництва на підприємствах. За результатами соціальних досліджень встановлено, що, наприклад, збільшення у два рази забруднення повітря шкідливими викидами скорочує термін експлуатації промислового устаткування до першого капітального ремонту в середньому у півтора рази, а урожайність пшениці у зонах дії підприємств кольорової металургії на 40-60 % менша, ніж за межами цих зон. У той же час сучасні прогресивні технології уможливають перетворення джерел подібних економічних витрат у чинники зростання обсягів продукції і прибутку. Зокрема застосування існуючої технології утилізації викидів сірчаного ангідриду тепловими електростанціями шляхом оснащення їх відповідними газоочисними установками може задовольнити половину потреби народного господарства України у сірчаній кислоті.

Потенційні можливості розвитку і ефективності виробництва визначаються перш за все науково-технічним прогресом, його темпами і соціально-економічними результатами. Чим цілеспрямовано і ефективніше використовуються новітні досягнення науки і техніки, що є першоджерелами розвитку продуктивних сил, тим успішніше вирішуються кінцеві і пріоритетні (по відношенню до виробничих) соціальні завдання життєдіяльності суспільства.

Науково-технічний прогрес (НТП) в буквальному розумінні означає безперервний взаємообумовлений процес розвитку науки і техніки; у ширшому суттєво-змістовному значенні — це постійний процес створення нових і удосконалення застосовуваних технологій, засобів виробництва і кінцевої продукції з використанням досягнень науки.

Спираючись на суть, зміст та закономірності сучасного розвитку науки і техніки, можна виокремити характерні для більшості галузей народного господарства загальні напрямки НТП, а по кожному з них — пріоритети на найближчу доступну для огляду перспективу.

В умовах сучасних революційних перетворень у технічному базисі виробництва ступінь його технічної досконалості та рівень економічного потенціалу в цілому визначаються прогресивністю використовуваних технологій — способів одержання і перетворювання матеріалів, енергії, інформації, виготовлення продукції. Технологія виступає завершальною ланкою і формою матеріалізації фундаментальних досліджень, засобом безпосереднього впливу науки на сферу виробництва.

В галузі предметів праці варто виділити такі тенденції НТП:

- 1) істотне підвищення якісних характеристик матеріалів мінерального походження, стабілізація і навіть зменшення питомих обсягів їх споживання;
- 2) інтенсивний перехід до застосування у все більшій кількості легких, міцних та корозієстійких кольорових металів і сплавів, що став можливим внаслідок появи принципово нових технологій, які у багато разів зменшили вартість їх виробництва;
- 3) істотне розширення номенклатури та форсоване нарощування обсягів продукування штучних матеріалів з наперед заданими і унікальними властивостями.

До сучасних виробничих процесів ставляться такі вимоги, як досягнення максимально можливої безперервності, безпеки, гнучкості і продуктивності, що можуть бути реалізовані лише за відповідного рівня їх механізації і автоматизації — інтегрованого та завертаючого напрямку НТП. Механізація і автоматизація виробництва, яка відображає різний ступінь заміни ручної праці машиною, у своєму безперервному розвитку послідовно, паралельно або паралельно-послідовно проходить від нижчої (часткової) до вищої (комплексної) форми.

Вся сукупність сучасних напрямків НТП слугує фундаментальною базою технічного розвитку будь-якого підприємства. Технічний розвиток відображає процес формування і удосконалення техніко-технологічної бази підприємства, що має бути постійно зорієнтованим на кінцеві результати його господарської діяльності.

Технічний розвиток як об'єкт організаційно-економічного управління охоплює різноманітні форми, що мають відображати відповідні стадії процесу розвитку виробничого потенціалу і забезпечувати відтворення основних фондів підприємства (від капітального ремонту знарядь праці до розширення та нового будівництва певних виробничих ланок). Із сукупності форм технічного розвитку варто виокремлювати такі, які характеризують, з одного боку, підтримування техніко-технологічної бази підприємства, а з другого, — її безпосередній розвиток шляхом удосконалення і нарощування.

Організаційний прогрес виступає як узагальнена характеристика процесу використання організаційних факторів розвитку і підвищення ефективності виробництва. Його суть полягає в удосконаленні існуючих і застосуванні нових методів і форм організації виробництва і праці, елементів господарського механізму в усіх ланках управління економікою.

Основні сучасні тенденції організаційного прогресу можна звести до такого:

- прискорення темпів розвитку окремих та посилення взаємозв'язків усіх суспільних форм організації виробництва, що забезпечує демонополізацію виробництва багатьох видів продукції, конкуренцію продуцентів на ринку, мультиплікаційну ефективність діяльності підприємств різних типів і систем господарювання;
- посилення безперервності та гнучкості виробництва на підприємствах багатьох галузей шляхом більш широкого застосування автоматичних роторних ліній робототехнічних комплексів і гнучких виробничих систем, що уможливають звести до мінімуму втрату часу і ресурсів, багатократно підвищити продуктивність праці, різко прискорити оновлення виготовлюваної продукції;
- розвиток колективної (бригадної) форми організації і оплати праці, що за умов прискорення НТП, якісного удосконалення і ускладнення техніко-технологічної бази виробництва стає об'єктивно необхідним і економічно доцільним;
- раціоналізація організації потоку і використання засобів виробництва і кінцевої продукції на всіх стадіях відтворювального процесу, переміщення певної частини організаційно-технологічних операцій з підготовки виробництва у сферу матеріально-технічного його забезпечення, що сприяє істотному скороченню виробничих запасів сировини, матеріалів і палива, зменшенню обсягів їх виконання, утилізації відходів виробництва;
- формування нових типів суспільної комбінації речових і особистих елементів процесу виробництва, науки і виробництва, виробництва і сфери споживання у вигляді спільних міжгалузевих і міждержавних підприємств, науково-технічних комплексів, інженерних і сервісних центрів, створюваних з метою концентрації і раціонального використання суспільних ресурсів, підвищення ефективності науково-технічного прогресу;
- удосконалення організації функціонування господарського механізму підприємств. Їх перехід на ринкові економічні відносини з державою і іншими контрагентами, що посилює відповідальність за кінцеві результати діяльності, конкурентоспроможність на світовому і національному ринках, фінансову стійкість і прибутковість;
- активізація людського чинника шляхом здійснення кадрової політики, що відповідає сучасним вимогам, правильного підбору керівників усіх рівнів, підвищення їх компетентності, діловитості і відповідальності; подальшого розвитку демократії в управлінні виробництвом; повсюдного забезпечення належної організованості і виконавської дисципліни.

Розвиток і поглиблення окреслених тенденцій в галузі організації виробничо-трудових процесів та функціонування господарського механізму необхідно вважати сучасними завданнями прискорення

організаційного прогресу. При цьому пріоритетними мають бути заходи щодо раціоналізації організаційно-господарського управління і подальшого взаємоузгодженого розвитку суспільних форм організації виробництва. Лише комплекс заходів такої спрямованості може забезпечити реалізацію наявних резервів прискорення і підвищення ефективності організаційного прогресу.

До груп технічних новин і нововведень, стосовно яких визначаються і оцінюються економічна та інші види ефективності, відносяться: створення, виробництво та використання нових або модернізація (поліпшення експлуатаційних характеристик) існуючих засобів праці (машин, устаткування, будівель, споруд, передавальних пристроїв), предметів праці (сировини, матеріалів, палива, енергії) і споживання (продукції для безпосереднього задоволення потреб населення), технологічних процесів, включаючи ті з них, що містять винаходи і раціоналізаторські пропозиції.

Висновки.

Єдиним узагальнюючим показником економічної ефективності будь-якої групи технічних нововведень слугує економічний ефект, що характеризує абсолютну величину перевищення вартісної оцінки очікуваних (фактичних) результатів над сумарними витратами ресурсів за певний розрахунковий період. Залежно від кола вирішуваних завдань величина економічного ефекту може і повинна обчислюватись в одній з двох форм: народногосподарській (загальний ефект за умовами використання нововведень) і внутрішньогосподарській (ефект, одержуваний окремо розробником, виробником і споживачем технічних новин або нововведень).

Народногосподарський економічний ефект визначається шляхом зіставлення результатів за місцем застосування технічних нововведень і усіх витрат на розробку, виробництво і споживання; він віддзеркалює ефективність тієї або іншої групи технічних нововведень я позиції їх впливу на кінцеві показники розвитку економіки країни.

Внутрішньогосподарський (комерційний) економічний ефект, що обчислюється на окремих стадіях відтворювального циклу «наука — виробництво - експлуатація (споживання)», дозволяє оцінювати ефективність певних технічних новин і нововведень з огляду на ринкові економічні інтереси окремих науково-дослідних (проектно-конструкторських) організацій, підприємств-продуцентів і підприємств-споживачів.

З огляду на особливості оцінки ефективності уся сукупність нових організаційних рішень можна умовно розподілити на дві групи:

- 1) організаційні нововведення, здійснення яких вимагає певних (нерідко істотних) додаткових одночасних витрат (капітальних вкладень);
- 2) ті з них, що не потребують додаткових інвестицій.

Визначення і оцінка економічної ефективності організаційних нововведень, що відносяться до першої групи (наприклад, організація нових спеціалізованих або комбінованих виробництв; концентрація виробництва на діючому підприємстві, яка спричинює необхідність його розширення, реконструкції або технічного переозброєння) здійснюються так же, як і нових технічних рішень. Разом з цим слід враховувати одну важливу обставину — до складу поточних витрат повинні включатись додатково транспортні витрати, а також втрати сировини (матеріалів) і готової продукції при їх транспортуванні і зберіганні.

Ефективність безвитратних нових організаційних рішень, зокрема запровадження бригадної або іншої прогресивної форми організації і оплати праці; удосконалення окремих елементів господарського механізму — організаційних структур управління, систем планування і фінансування; створення нових ринкових структур визначають на основі обчислення переважно економії поточних витрат, обумовленої здійсненням таких нововведень. При цьому у кожному конкретному випадку необхідно точно окреслювати коло показників для оцінки ефективності тієї або іншої групи безвитратних організаційних рішень.

Література.

1. Доповідь Комітету експертів по державному управлінню про роботу його п'ятої сесії ООН: Економічна та Соціальна Рада. Нью-Йорк, 2006. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023031.pdf>.
2. Гришин І.Я. Національна ідея тотальних інновацій та інформаційна технологія клієнт-сервер. *Вісник УАДУ*. 2009. №2. С. 205-208
3. Пересада А.А. Основи інвестиційної діяльності. Київ, 1996. 344 с.
4. Перлак І. Нововведення в організаціях. Москва, 2008. 144 с.
5. Покропивний С. Інноваційний менеджмент в ринковій системі господарювання. *Економіка України*. 2005. №2. С. 34.
6. Європейські принципи державного управління / пер. з англ. Київ, 2000. 52 с.
7. Князев С. Н., Ганчеренок І. І. Управление инновациями и инновации в управлении Государственное управление. *Электронный вестник*, 2007. Вып. 11. URL: <http://www.vivakadry.com/29.htm>
8. Орлов О. В. Інноваційні процеси в державному управлінні : монографія. Харків: ХарPI НАДУ "Магістр", 2012. 196 с.
9. Хачатурян Х. В. Теоретико-методологічні засади інновацій у державному управлінні. URL: http://law.kymu.edu.ua/ndgu_st27_ua.htm
10. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. В. Старка. Київ, Києво-Могилянська академія, 2012. 242 с.

References.

1. UN (2006), "Report of the Committee of Experts on Public Administration on its fifth session", Economic and Social Council, New York, available at: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023031.pdf> (Accessed 10 June 2020).
2. Grishin, I.Ya. (2009), "National idea of total innovation and information technology", *Visnyk UADU*, vol. 2, pp. 205-208.
3. Peresada, AA (1996), *Osnovy Investytsiinoi Diiatelnosti* [Basics of investment activity], OOO Libra, Kyiv, Ukraine.
4. Perlak, I. (2008), *Novovvedeniya v orhanyzatsyiakh* [Innovations in organizations], Ekonomika, Moscow, Russia.
5. Pokropyvnyi, S. (2005), "Innovative management in a market management system", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2, pp. 34.
6. UADU (2000), *Ievropeiski pryntsypy derzhavnoho upravlinnia* [European principles of public administration], *Vydavnytstvo UADU*, Kyiv, Ukraine.
7. Knyazev, S.N and Gancherenok, I.I (2007), "Innovation management and innovation in management", *Hosudarstvennoe upravlenye*, vol. 11, available at: <http://www.vivakadry.com/29.htm> (Accessed 10 June 2020).
8. Orlov, O.V. (2012), *Innovatsiini protsesy v derzhavnomu upravlinni* [Innovative processes in public administration], *KharRI NADU "Mahistr"*, Kharkiv, Ukraine.
9. Khachaturian, H. V. (2013), "Theoretical and methodological principles of innovation in public administration", available at: http://law.kymu.edu.ua/ndgu_st27_ua.htm (Accessed 10 June 2020).
10. Schumpeter, J. and Starka, V. (2012), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku. Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu* [Theory of economic development. Research of profit, capital, credit, interest and economic cycle], *Kyiv-Mohyla Academy*, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2020 р.